

2.2) ช่วยกำหนดสถานภาพของสมาชิก ในบางองค์การมีข้อกำหนดไว้ว่าผู้ที่จะเป็นสมาชิกองค์การจะต้องสังกัดหรือนับถือศาสนานั้นเสียก่อน และศาสนาช่วยให้สมาชิกมีสถานภาพเด่นชัดในสังคม

2.3) ช่วยในการอบรมให้มีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นการช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้ระเบียบ ประเพณี และกฎเกณฑ์สำหรับดำรงชีวิตประจำวัน และยังช่วยให้บุคคลปรับตัวและปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสมในสังคม

2.4) เป็นสื่อในการควบคุมสังคม หมายถึง หลักคำสอนของศาสนามีส่วนช่วยควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นปกติ ศาสนาทำหน้าที่อบรม สั่งสอน และโน้มน้าวจิตใจของบุคคลในสังคมให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ศีลธรรม และค่านิยมของกลุ่ม

2.5) ศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันสวัสดิการสังคม คือ มีบทบาทในการให้สวัสดิการแก่ประชาชน เช่น ช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์ร้าย เป็นต้น

เดอว์กโคม (Durkheim, 1954 : 37-38 อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณชฎ, ม.ป.ป. : 98-100) ได้ชี้ให้เห็นหน้าที่ของศาสนาว่ามีหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) หน้าที่ในการเตรียมและจัดระเบียบ (Discipline and Preparation) หน้าที่นี้จะเป็นส่วนพิธีกรรมของศาสนา จะหัดให้บุคคลมีระเบียบวินัยด้วยตัวของตัวเองและเตรียมตนเพื่อชีวิตในสังคม

2) หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวหรือผนึกเข้ากับสังคม (Cohesive Function) ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่ในอันที่จะสร้างความหมายของการที่มนุษย์จำต้องอยู่ร่วมกันมีอารมณ์และความรู้สึกทำนองเดียวกัน ตลอดจนแสดงออกในแนวเดียวกันเป็นการสร้างพลังของการรวมเป็นกลุ่ม

3) หน้าที่ในการผนวกรื้อฟื้น (Revitalizing Function) ศาสนาและประเพณีจะทำหน้าที่สร้างศรัทธาความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีตให้คงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มสังคม

4) หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกร่วมกันและความสุขของการมีชีวิต (Euphoric Function) พิธีกรรมทำให้เกิดความสุขในการมีชีวิตร่วมกัน พร้อมทั้งเป็นการลดความกดดันหรือความเศร้าโศกในจิตใจ

จากทัศนะที่กล่าวมาพอจะทราบได้ว่า ศาสนามีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่น (Social Solidarity) สร้างความรู้สึกร่วมกันและความสุขของการมีชีวิต สร้างความศรัทธายึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี และฝึกหัดบุคคลให้เรียนรู้ระเบียบประเพณีและกฎเกณฑ์เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม

4.8 โครงสร้างและหน้าที่ของศาสนาอิสลาม

"อิสลาม" มาจากภาษาอาหรับว่า ซีน ลาม มีม (ชะลิมะ) แปลว่า สันติ ความบริสุทธิ์ การยอมจำนน และการเชื่อฟังปฏิบัติตาม ตามความหมายทางด้านศาสนา หมายถึง การยอมจำนนต่อเจตนารมณ์ของพระเจ้าและเชื่อฟังกฎหมายของพระองค์ (ฮัมมุดะฮฺ อับตะละตี, ม.ป.ป. : 20) อิสลามจัดเป็นศาสนาได้เพราะมีองค์ประกอบของศาสนาครบ 5 ประการ คือ

- 1) มีศาสดา คือ ท่านนบีมุฮัมมัด
- 2) มีคัมภีร์ คือ คัมภีร์อัล-กรุอาน
- 3) มีสาวกหรือผู้สืบทอด อิสลามไม่มีสถาบันนักบวชจึงไม่มีสาวก เช่น ศาสนาอื่น แต่อิสลามถือว่า มุสลิมทุกคน เป็นผู้สืบทอดอิสลาม
- 4) มีศาสนาสภาพ คือ มัสยิด หรือสุเหร่า
- 5) มีพิธีกรรม เช่น การถือศีลอด การละหมาด แต่ในความเป็นจริงแล้วอิสลามเป็นมากกว่าศาสนา กล่าวคือ อิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิต เป็นทางนำมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้เพราะอิสลามครอบคลุมไปถึงระบอบการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง อิสลามเป็นธรรมนูญของชีวิตมุสลิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2522 : 17-18)

หลักการที่สำคัญของศาสนาอิสลาม หรือโครงสร้างที่สำคัญของศาสนาอิสลาม 2 ส่วนคือ

- 1) หลักศรัทธา ประกอบด้วย
 - ศรัทธา ในพระเจ้าอัลลอฮฺ
 - ศรัทธา ในบรรดามะลาอิกะฮฺ
 - ศรัทธา ในบรรดาคัมภีร์
 - ศรัทธา ในวันพิพากษา
 - ศรัทธา ในกฎกำหนดสภาวะการณ์
- 2) หลักปฏิบัติ ประกอบด้วย
 - การปฏิญาณตน
 - การนมาซ หรือการละหมาด 5 เวลา
 - การถือศีลอด
 - การบริจาคซะกาต
 - การประกอบพิธีฮัจญ์

โดยสรุป ศาสนาอิสลาม มีพื้นฐานที่สำคัญ คือการยอมรับเจตนารมณ์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ และการเชื่อฟังกฎหมายของพระองค์เพราะเจตนารมณ์ของพระองค์เป็นเจตนารมณ์แห่งความกรุณาและเจตนาอันที่ดี กว้อะไร ก็ตามที่พระองค์กำหนดขึ้นมาแล้วแต่เพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์เท่านั้น ซึ่งศาสนาอิสลามมีโครงสร้างหรือองค์ประกอบที่สำคัญ สองส่วนคือ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ของศาสนาอิสลาม อิสลามได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติไว้ทุกแง่ทุกมุมสำหรับการดำรงชีวิต จนแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีพฤติกรรมใด หรือแนวคิดใดของมนุษย์พ้นขอบข่ายของอิสลามได้เลย ดังนั้นหากพิจารณาจากความข้างบนก็เห็นได้ว่าอิสลามทำหน้าที่ยิ่งกว่าศาสนาอื่น ซึ่งฮัมมุดะฮ์ อับดะละตี (ม.ป.ป. : 81-83) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของศาสนาว่าไม่เพียงแต่จะเป็นสิ่งจำเป็นด้านจิตใจและสติปัญญาเท่านั้น แต่ยังจำเป็นต่อความต้องการทางสังคมและสากลอีกด้วย เช่น ศาสนาไม่ได้มอมเมามนุษย์แต่นำทางมนุษย์ ศาสนามีได้ทำลายสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์แต่ศาสนาเปิดชุมชนทรัพย์แห่งความคิดและการกระทำดีให้แก่เขา ศาสนาทำให้มนุษย์ทะยานสู่ขอบฟ้ากว้างแห่งความดีและความจริง ศาสนาช่วยให้คลายความตึงเครียดและสับสนทางด้านจิตใจ ชัดเกลาสัญชาตญาณและแรงบันดาลใจ ทำให้การดำเนินชีวิตมีระเบียบวินัย ศาสนาทำให้รู้จักศีลธรรมสูงสุดในจักรวาลและรู้จักตัวเองดีขึ้น ศาสนาสอนให้รู้จักความดีความชั่ว และศาสนาช่วยชัดเจนจิตใจมนุษย์ให้พ้นความชั่วและฝึกรอบรมให้มนุษย์มีความหวัง ความอดทน ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ และความปลอดภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมุสลิมซึ่งจะต้องกล่าวถึงนั้น คือการเกิดขึ้นของกระบวนการทำให้เป็นอิสลาม (Islamization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ศึกษาหาข้อเท็จจริงในวัฒนธรรมอิสลาม และตัดสิ่งที่ไม่เหมาะสมออกไป ขณะเดียวกันก็ศึกษาหาข้อเท็จจริงจากอัล-กุรอาน และซุนนะห์ หรือข้อพื้นสิ่งที่เป็นศาสนบัญญัติมาปฏิบัติจริง จนทำให้เกิดคณะบุคคลกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเรียกว่า "คณะใหม่" ซึ่งหมายถึงมุสลิมที่ยึดแต่คำสอนในคัมภีร์ อัล-กุรอานและซุนนะห์เป็นสำคัญ และการเกิดคณะใหม่นี้ก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับ "คณะเก่า" ที่มีความเชื่อและมีวิถีชีวิตที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ ยังปรากฏอยู่ในทุกชุมชนของสังคมไทยมุสลิมในปัจจุบัน

5. แนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม

ในโลกเชิงประจักษ์ มีปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย ปรากฏการณ์หนึ่งอาจจะพิจารณาได้จากหลายมิติหรือหลายมุมมอง การทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ

จึงขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ กรอบแนวคิดแต่ละแขนงย่อมมีมิติการมองและจุดยืนในการให้ความสำคัญแตกต่างกัน การกำหนดกรอบแนวคิดจึงเป็นการสร้างขอบเขตของการพิจารณาประเด็นกว้างๆ จากการศึกษาในเรื่องนั้นๆ เพื่อให้การศึกษาในเรื่องนั้นๆ เป็นไปอย่างมีทิศทางและเป็นระบบ ในการศึกษาวิจัยเรื่อง "สังคมกรรมทางการเมืองของชาวไทยมุสลิม" ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์หรือทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic Interactionism) เป็นแนวคิดหลักในการพิจารณาและวิเคราะห์ถึงกระบวนการสังคมกรรมทางการเมือง ในฐานะที่เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กันในสังคม

แนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ เป็นแนวคิดที่เน้นการวิเคราะห์สังคมในระดับจุลภาค ที่ให้ความสำคัญกับการให้ความหมายของปัจเจกบุคคลแต่ละคนต่อสถานการณ์หรือ "สิ่ง" ต่างๆ ทางสังคม และพิจารณาถึงการปฏิสัมพันธ์ด้วยสัญลักษณ์ของมนุษย์แต่ละคน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมโดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้ (Ritzer, 1992 : 370)

- 1) มนุษย์แตกต่างกับสัตว์ชั้นต่ำ มีความสามารถในการคิด
- 2) ความสามารถในการคิดจะถูกหล่อหลอมโดยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
- 3) ในการปฏิสัมพันธ์ มนุษย์จะเรียนรู้ความหมายและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ใช้ความสามารถในการคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์
- 4) ความหมายและสัญลักษณ์ช่วยให้มนุษย์เราสามารถมีการกระทำ และมีการปฏิสัมพันธ์กัน
- 5) มนุษย์สามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกความหมายและสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์พื้นฐานของการตีความหรือความหมายแก่สถานการณ์นั้นๆ
- 6) มนุษย์เราสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ก็ด้วยเหตุผลส่วนหนึ่งที่ว่า มนุษย์มีความสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง ทำให้มนุษย์สามารถตรวจสอบวิถีทางการกระทำที่จะเป็นไปได้ต่างๆ พิจารณาทั้งผลดีและผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้น ก่อนที่จะเลือกกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป

7) แบบแผนต่างๆ ของการกระทำและปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดกลุ่มและสังคมต่างๆ
ขึ้นมา

แนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ มีนักคิดที่สำคัญหลายท่านด้วยกัน แต่ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยจะใช้แนวคิดของ คูลีย์ (Cooley) มีด (Mead) และบลูเมอร์ (Blumer) เป็นหลัก แนวคิดที่สำคัญที่นำมาใช้ในการศึกษาได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับอัตตาและขั้นตอน พัฒนาการของอัตตา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การกระทำทางสังคม (Social Action) และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

หากจะกล่าวถึงการกระทำทางสังคม นักคิดคนสำคัญคนหนึ่งที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำทางสังคมของเขามีอิทธิพลต่อนักคิดกลุ่มปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ นั่นคือ เวเบอร์ (Weber) เวเบอร์ เห็นว่า สังคมวิทยาเป็นศาสตร์เกี่ยวกับการกระทำทางสังคม ซึ่งเน้นที่การวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำ เขากล่าวว่า "สังคมวิทยาที่อิงการตีความ (Interpretive Sociology) เห็นว่า ปัจเจกบุคคลและการกระทำของเขาเป็นหน่วยวิเคราะห์พื้นฐาน ซึ่งเปรียบได้กับ "อะตอม" (Atom) ปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยวิเคราะห์ระดับสูงสุดที่เป็นผู้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่มีความหมาย ความคิดรวบยอด เช่น รัฐ สหประชาชาติ ระบบศักดินา แสดงถึงลักษณะแห่งการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของนักสังคมวิทยาที่จะลดระดับความคิดรวบยอดเหล่านี้ลงมาสู่ระดับการกระทำสามารถเข้าใจได้ โดยไม่มีข้อยกเว้น นั่นคือการลดระดับลงมาสู่การกระทำต่อกันระหว่างปัจเจกบุคคลทั้งหลาย"

เวเบอร์ ได้สร้างแบบของการกระทำทางสังคม ออกเป็น 4 รูปแบบด้วยกันคือ

- 1) การกระทำอย่างมีเหตุผลโดยมีเจตนาเพื่อบรรลุเป้าหมาย (Zwekrational)
- 2) การกระทำอย่างมีเหตุผลเพื่อบรรลุค่านิยม (Wertrational)
- 3) การกระทำที่เกิดจากแรงจูงใจในทางอารมณ์ทั้งที่เป็นอิทธิธรรมณ์และอนิทธิธรรมณ์ (Affective)
- 4) การกระทำที่เป็นประเพณี (Traditional)

สำหรับเวเบอร์แล้ว เขาเน้นการให้ความหมายเชิงอัตวิสัย (Subjective Meaning) หรือความเข้าใจความหมาย (Verstehen or Understanding Meaning) ของการกระทำทางสังคม เขากล่าวว่า เราจะเข้าใจ (Verstehen) การกระทำของมนุษย์ได้ก็ด้วยการมองเข้าไปถึงความหมายเชิงอัตวิสัย ซึ่งผู้แสดงการกระทำให้แก่พฤติกรรมของตนเองและของบุคคลอื่นๆ ที่กระทำทางสังคมกับตน (Coser, 1977 : 217-220)

ในทัศนะของปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ การกระทำทางสังคมปัจเจกบุคคลจะมีการกระทำโดยมีผู้อื่นอยู่ในจิตใจ หรือถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่งคนเราจะพยายามที่จะทำให้การกระทำนั้น มีอิทธิพลต่อคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องยกตัวอย่างเช่น การที่บุคคลหนึ่งขว้างบอลไปที่บุคคลหนึ่งหรือการเดินบนถนนกับคนอื่นๆ ในความคิดหรือในจิตใจ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ เป็นการกระทำทางสังคม ดังนั้นการกระทำทางสังคมจึงหมายถึงการที่บุคคลอื่นๆ มีความสำคัญต่อสิ่งที่เราทำ ซึ่งนั่นหมายถึงว่า พวกเขาเป็นวัตถุหรือเงื่อนไขทางสังคม (Social Object) ที่จะเป็นตัวนำหรือมีอิทธิพลให้เรากระทำ ส่วนการปฏิสัมพันธ์นั้นจะเกิดขึ้นจากการกระทำทางสังคม (Interaction is Built on Social Action) กระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สามารถสื่อสารความหมายโดยผ่านทางสัญลักษณ์ต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง คนอื่นๆ ก็ จะแปลความหมายและปรับเปลี่ยนการตอบโต้จากพื้นฐานทางสังคม ผู้กระทำทั้งหลายจะอยู่ในกระบวนการสร้างอิทธิพลต่อกัน (Charon, 1989 : 139, Ritzer, 1992 : 352)

การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนี้เป็นแนวคิดพื้นฐานแนวคิดหนึ่งของการวิเคราะห์อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับจุลภาค เพราะการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปริบทหรือเงื่อนไขพื้นฐานที่ก่อให้เกิดอัตตา หรือการมองตนเองในสังคมของปัจเจกบุคคลใดๆ อัตตาจะเปลี่ยนแปลงหรือดำรงอยู่ได้ก็เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ (Charon, 1985 : 81)

5.2 อัตตา (Self) และแนวความคิดเกี่ยวกับอัตตาหรืออัตมโนทัศน์

(Self - Concept)

อัตตาเป็นแนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ในการพยายามที่จะทำความเข้าใจในแนวคิดนี้ จะต้องเริ่มทำความเข้าใจตั้งแต่แนวคิด "ตัวเองในฐานะเป็นกระจกเงา" (Looking-Glass Self) ที่พัฒนาขึ้นมาโดย กูลีย์ ซึ่งเขาได้นิยามแนวคิดนี้ไว้ว่า "เป็นจินตนาการที่ค่อนข้างจะชัดเจนเกี่ยวกับตัวเอง นั่นคือความคิดอะไรก็ตามที่ถือว่ามีความเหมาะสมที่ปรากฏขึ้นในจิตใจของคนๆ หนึ่ง และความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองที่เรามักจะถูกกำหนดโดยทัศนะที่เรามีในลักษณะอย่างเดียวกับคนอื่น ดังนั้น ในจินตนาการของเราจะมีความคิดที่มีอยู่ในจิตใจของอีกคนหนึ่ง อันเป็นความคิดเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา กริยาท่าทาง จุดมุงหมาย การกระทำ บุคลิกภาพ มิตรสหาย และอื่นๆ และจะได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันออกไปจากสิ่งดังกล่าว" แนวคิดเกี่ยวกับตัวเองที่เป็นเสมือนกระจกเงาของกูลีย์นั้นหมายถึงความสามารถในการที่จะมองเห็นตัวเราเอง เหมือนกับที่เรามองวัตถุหรือสิ่งทางสังคมอื่นๆ ความคิดเกี่ยวกับตนเองในฐานะกระจกเงาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) เราจินตนาการเกี่ยวกับตัวเราที่ปรากฏในสายตาของคนอื่นว่าเป็นอย่างไร
- 2) เราจินตนาการว่าคนอื่นๆ เขาจะพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับเราที่ปรากฏในสายตาของเขาอย่างไร

3) เราจะพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง เช่น ความภูมิใจหรือความรู้สึกหดหู่ อันเป็นผลมาจากการจินตนาการของเราที่มีต่อการตัดสินหรือการลงความเห็นของบุคคลอื่น (Ritzer, 1992 : 352-353)

อัตตาในทัศนะของมีด (George Herbert Mead) มีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนใครคือ เป็นทั้งผู้กระทำ (Subject) และผู้ถูกกระทำ (Object) ซึ่งมีได้แบ่งลักษณะของอัตตาออกเป็น 2 ส่วน คือ I ปัจเจกบุคคลในฐานะผู้กระทำหรือประธาน ส่วน Me ประกอบเป็นบุคคลในฐานะผู้ถูกกระทำหรือกรรม

I ในทัศนะของมีด เป็นส่วนของปัจเจกบุคคลที่รวมเอาลักษณะนิสัยตามธรรมชาติ และเป็นเอกลักษณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น แรงผลักดันที่ไม่สามารถเหนี่ยวรั้งได้ นอกจากนี้ I ยังเป็นส่วนของความคิดสร้างสรรค์ในตัวเอง เป็นส่วนที่บุคคลแสดงออกอย่างอิสระไม่ใช่เป็นความต้องการของสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของอัตตาที่ผู้กระทำไม่ได้ตระหนักถึงและมักจะคิดถึงก็ต่อเมื่อการกระทำได้เสร็จสมบูรณ์แล้ว ซึ่งเป็นการตอบสนองในทันทีของผู้กระทำ

Me เป็นส่วนของอัตตาทางสังคม (Social Self) เป็นผลจากการถ่ายทอดทางสังคมส่วนนี้จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม ประเพณีต่างๆ ทางสังคมเข้าไปในตัวปัจเจกบุคคล เป็นส่วนที่ยอมรับความต้องการของสังคมโดยไม่คัดค้าน และเป็นสิ่งที่เข้าใจและคาดหวังร่วมกันในกลุ่มหรือสังคม

อัตตาเป็นกระบวนการของการกระทำเชิงสะท้อนกลับ (Reflexive Activity) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลสามารถมองตัวเองเหมือนเป็นวัตถุทางสังคมอย่างหนึ่ง คือการที่บุคคลจินตนาการออกไปอยู่ภายนอกตัวของเขาเองแล้ว มองย้อนกลับมาที่ตัวเองเหมือนกับคนอื่นมองดูตัวเราเป็นกระบวนการที่บุคคลสื่อสารกับตัวเอง (Charon, 1985 : 81) การมองตนเองในลักษณะนี้เป็นกระบวนการที่มีลักษณะเชิงวิภาษ หรือเชิงการตอบโต้ระหว่าง I และ Me โดยที่ I เป็นความรู้สึกนึกคิดของตนเองซึ่งผ่านการเรียนรู้ที่ยังไม่ถูกจัดระเบียบและไม่สามารถจะคาดการณ์ได้ ในขณะที่ Me เป็นผลสะท้อนของทัศนคติ หรือความคาดหวังของบุคคลอื่นที่เรารับเข้ามาในตัวเรา ซึ่งเป็นชุดของทัศนคติและค่านิยมที่จัดระเบียบแล้ว ความสัมพันธ์เชิงวิภาษหรือกระบวนการเชิงวิภาษนี้เป็นไปในลักษณะที่ว่าบุคคลหนึ่งๆ

จะดำเนินการริเริ่มกระทำอยู่ตลอดเวลา (I) แล้วจึงได้คำนึงย้อนถึงทัศนคติของคนอื่นๆ ที่มีต่อการกระทำนั้นๆ (Me) ซึ่งส่งผลออกมาในรูปของการปรับเปลี่ยนการกระทำดังกล่าว นั่นคือ I จะเป็นส่วนของกระบวนการมองตนเองที่ถูกควบคุมในระดับหนึ่งจาก Me (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, 2532 : 47) นอกจากนี้มีคดียังได้ย้ำอีกว่า I สามารถรับรู้ได้เฉพาะในประสบการณ์เท่านั้น เนื่องจากเราจำเป็นต้องรอภาพพจน์ของ Me เพื่อให้รู้ว่า I ทำอะไรลงไปแล้ว นั่นคือคนเรามีการกระทำของตนเอง (ประเมินติชม) ในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่ง ตรวจสอบผลแห่งการกระทำนั้นๆ โดยการตีความปฏิกิริยาของอื่นๆ ผ่านการสวมบทบาทหรือการยอมรับทัศนะของคนอื่นต่อการกระทำของตนเอง และตัดสินใจว่าจะกระทำอย่างไรต่อไปแล้วก็กระทำอีกครั้งหนึ่งอันเป็นการเรียกกรังภาพพจน์แบบใหม่ของการกระทำของเรา อันเป็นลักษณะการเปิดรับและถ่ายทอดข้อมูลอยู่ตลอดเวลา (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, 2529 : 43-44)

ส่วนความคิดเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเป็นผลของกระบวนการเชิงสะท้อนกลับ มีคเห็นว่าเป็นมนุษย์สามารถให้ความหมายกับสิ่งต่างๆ และบุคคลอื่นๆ ในสภาวะแวดล้อมได้แล้ว เขาก็สามารถให้ความหมายกับตัวของเขาได้เสมือนเป็นสิ่งหรือบุคคลอื่นเหมือนกัน ดังนั้น การตีความหมายของท่าทางต่างๆ ก็สามารถนำมาประเมินผลตนเองได้ การประเมินผลตนเองขึ้นอยู่กับกระบวนการของจิต ซึ่งมีคกล่าวว่า เมื่อบุคคลได้ "ภาพตัวเอง" (Self-Image) จากสายตาของคนอื่นที่สัมพันธ์กับตนมาระยะหนึ่ง ภาพตนเองที่มีลักษณะชั่วคราวจะค่อยๆ ย้ำลึกจนในที่สุดกลายเป็น "ความคิดเกี่ยวกับตนเอง" (Self-Conception) ที่เป็นเสมือนวัตถุอย่างหนึ่งที่มีความสม่ำเสมอเป็นบุคคลประเภทหนึ่งที่มีท่าทีความโน้มเอียงที่จะมอบสิ่งหนึ่งที่ประสานสอดคล้องกันมั่นคงถาวรของตนขึ้น กลายเป็นอัตตาของบุคคลนั้น (Turner, 1986 : 315)

บลูเมอร์ ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับอัตตา โดยบลูเมอร์ได้เน้นความสำคัญของอัตตาในฐานะที่เป็นวัตถุหรือสิ่งอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ นั่นหมายถึงว่า ปัจเจกบุคคลสามารถจะกระทำไปสู่ตัวเขาเองในฐานะที่การกระทำของเขามีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น หรือไปสู่บุคคลอื่น (Charon, 1989 : 7) บลูเมอร์ (Blumer, 1969 : 12, 62) ได้นิยาม "อัตตา" ว่า อัตตาไม่ได้มีความหมายพิเศษเฉพาะอะไร ความหมายของมันมีเพียงว่ามนุษย์เราอาจจะเป็นวัตถุหรือเงื่อนไข (Object) แห่งการกระทำของตัวเอง มนุษย์มีการกระทำที่มุ่งเข้าหาตัวเองและแนะแนวการกระทำของตนเองต่อคนอื่นบนพื้นฐานของวัตถุหรือเงื่อนไขประเภทเดียวกันที่เป็นต่อตัวของเขาเอง บลูเมอร์ได้เน้นย้ำว่า อัตตาเป็นกระบวนการ

ไม่ใช่เป็นวัตถุสิ่งของ (Thing) หรือโครงสร้างทางกายภาพ นอกจากนี้บลูเมอร์ (Blumer, 1969 : 5) ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าอัตตาทำให้มนุษย์สามารถจะมีการกระทำแทนที่จะเป็นเพียงการตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นภายนอก โดยเขากล่าวว่า "กระบวนการดังกล่าว (การตีความ) มีขั้นตอนที่แตกต่างกัน 2 ขั้นตอน ในขั้นแรกผู้กระทำจะบอกแก่ตัวเองถึงสิ่งที่เขากำลังจะกระทำ เขาจำเป็นต้องบอกตัวเองถึงความหมายของสิ่งนั้นๆ ซึ่งการบ่งบอกดังกล่าวเป็น "กระบวนการทางสังคมภายใน" (Internalized Social Process) หมายถึง ผู้กระทำมีการปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง กระบวนการนี้เกิดขึ้นในระหว่างที่บุคคลได้เข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารกับตัวเอง ขั้นที่สอง โดยอาศัยกระบวนการของการสื่อสารกับตัวเองดังกล่าว การตีความก็จะกลายเป็นเรื่องของจิตใจ เกี่ยวกับความหมายผู้กระทำจะเลือกตรวจสอบหุคยังจัดกลุ่มใหม่และเปลี่ยนรูปความหมายต่างๆ บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เขา กำลังเผชิญอยู่ และในทิศทางของการกระทำของเขา

โดยสรุป ความคิดเกี่ยวกับอัตตาเป็นความคิดความรู้สึกรู้สึกต่างๆ ที่บุคคลมีต่อตัวเอง อันเนื่องมาจากความสามารถของมนุษย์ในการตีความและประเมินตนเองจากการจินตนาการออกไปภายนอกตัวเองและมองหรือพิจารณาตนเองจากจุดนั้นอันเป็นกระบวนการของการกระทำเชิงสะท้อนกลับภายใน กระบวนการคิดหรือจิต (Mind) ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และจากการที่ความคิดเกี่ยวกับอัตตามีลักษณะเป็นผลรวมของความรู้สึกรู้สึกนึกคิดด้านต่างๆ ที่ปัจเจกบุคคลมีต่อตนเองจากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตทางสังคมกับบุคคลอื่นๆ ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดหนึ่งๆ ที่บุคคลอื่นมีต่อตนเอง ซึ่งประกอบกันเข้าเป็นความคิดเกี่ยวกับตนเองนั่นคือ "เอกลักษณ์" (Identity) หนึ่งๆ ของบุคคล ดังที่จีคาส (Gecas, 1982 อ้างถึงใน กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ 2534 : 11) ได้สรุปแนวคิดร่วมของสไตรเกอร์ (Stryker, 1980) กอร์ดอน (Gordon, 1968) และเอปสไตน์ (Epstein, 1973) เกี่ยวกับอัตมโนทัศน์หรือความคิดเกี่ยวกับอัตตาและเอกลักษณ์ว่า "ความคิดเกี่ยวกับอัตตาถูกสร้างเป็นแนวความคิดในฐานะเป็นโครงสร้างที่มีการจัดระเบียบของเอกลักษณ์ต่างๆ และคุณลักษณะต่างๆ ที่หลากหลาย ซึ่งการประเมินเอกลักษณ์และคุณลักษณะต่างๆ เหล่านั้นพัฒนาจากกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ เชิงสังคมและเชิงสะท้อน" ดังนั้นเอกลักษณ์ จึงเป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองของบุคคลในแ่งมุมหนึ่งท่ามกลางแ่งมุมต่างๆ ที่หลากหลายและซับซ้อนที่ดำรงอยู่และเชื่อมโยงสัมพันธ์ จากการเข้าไปร่วมปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสถานการณ์หนึ่งๆ ทางสังคม

5.3 ขั้นตอนการพัฒนาการของอัตตา (The Stages of Self Development)

มิด ได้แสดงการก่อเกิดอัตตา (Genesis of the Self) ภายใต้กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ ขั้นตอนตามวัยต่อไปนี้ (Popenoe, 1983; Selman, 1980 อ้างถึงใน งามตา วนิทานนท์, 2537 : 107-108)

1) ขั้นการเลียนแบบ (Imitation Stage) เป็นพัฒนาการในช่วงแรกของอายุระหว่างแรกเกิดถึง 2 ปี ระยะเวลาส่วนใหญ่ในการสนทนากับมารดาด้วยภาษาท่าทาง (Conversation of Gesture) รวมทั้งเลียนแบบอัปกริยาและการเคลื่อนไหวต่างๆ ของมารดา ในไม่ช้าเด็กค่อยๆ เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างความต้องการของตนกับความต้องการของมารดาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโลกที่แยกต่างหากจากตนเอง เด็กที่อยู่ในช่วงนี้จะเริ่มเกิดความคิดที่จะสวมบทบาทของผู้อื่นโดยการเรียนรู้ หรือคาดคะเนความต้องการของผู้อื่นด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เด็กในวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะสวมบทบาทของบุคคลอื่นที่มีความสำคัญต่อเขา (Significant Others) เป็นกลุ่มแรกๆ เช่น มารดา บิดา และสมาชิกในครอบครัว

2) ขั้นเล่นบทบาทสมมติ (Play Stage) อายุประมาณ 2-5 ปี จะมีลักษณะเพิ่มมากขึ้นในการพัฒนาการว่า ถ้าตนเองเป็นบุคคลอื่นตนจะต้องการหรือแสดงพฤติกรรมใดในสถานการณ์ต่างๆ จากการใช้แสดงบทบาทสมมติ ในระยะแรกเด็กจะเล่นบทบาทของผู้อื่นที่ตนคุ้นเคยหรือบุคคลสำคัญ เช่น สมาชิกในครอบครัว ต่อมาเมื่อมีโอกาสพบปะสังสรรค์ กับบุคคลภายนอกก็สามารถจะเล่นบทบาทของผู้อื่นได้ เช่น ตำรวจ คนขายของ ฯลฯ การเล่นบทบาทสมมติช่วยให้เด็กเรียนรู้พฤติกรรมที่ประสงค์ประจำบทบาทนั้นๆ ลักษณะของ Me จะค่อยๆ ก่อตัวขึ้นในระยะของการเล่นบทบาทสมมติดังกล่าว

3) ขั้นการเล่นเกม (Game Stage) เด็กในช่วงอายุระหว่าง 6-12 ปี เด็กเริ่มรู้จักที่จะทำให้คนทั่วไปเกิดความประทับใจในตัวเองด้วยการพยายามทำตามความคาดหมายของผู้อื่น ในตอนปลายของพัฒนาการนี้เด็กจะรู้จักเล่นเกมที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการเล่นอย่างซับซ้อนในลักษณะคล้ายกับการเล่นเกมของชีวิต (Play the Game of Life) ตัวอย่างเช่น ในขณะที่มีบทบาทเป็นผู้ขว้างลูกเบสบอล นอกจากทราบความตั้งใจของตนเองแล้วเด็กจะต้องคาดคะเนความตั้งใจของผู้เล่นร่วมทีมคนอื่นๆ เช่น ผู้วิ่งในตำแหน่งต่างๆ และผู้รับลูกบอล เป็นต้น และยังคาดคะเนความตั้งใจหรือเจตนาของผู้เล่นฝ่ายตรงข้ามด้วย เช่น ผู้ทำหน้าที่ตีลูก และผู้วิ่งฝ่ายตรงข้าม พัฒนาการในขั้นการเล่นบทบาทสมมติและขั้นการเล่นเกมเป็นทั้งผลผลิตและสภาวะการณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการประสานทักษะหลาย

ทักษะเข้าด้วยกัน เกิดการเข้าใจถึงระดับนี้ การรับรู้หรือเข้าใจทักษะของคนทั่วไป (Perspective of Generalized Other) บุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นเมื่อมีความสามารถถึงระดับนี้ การรับรู้หรือเข้าใจทักษะของคนทั่วไปเกิดขึ้นจากการจินตนาการอย่างเป็นระบบในระดับกลุ่มและชุมชนที่มีค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรมเป็นสามัญร่วมกัน บุคคลจะพิจารณาและเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ในทักษะของคนทั่วไปในสังคม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมและมีมโนภาพเกี่ยวข้องกับข้อตกลงต่างๆ ที่สอดคล้องกับคนอื่นๆ ในสังคม ซึ่งเรียกว่า ปทัสถานของสังคมนั้นเอง

นอกจากนี้ ชิบูตานิ (Shibutani quoted in Charon, 1989 : 69-70) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาการของอัตตาขั้นสุดท้ายต่อจากมีดไว้ว่าเป็นขั้นกลุ่มอ้างอิง (Reference Group Stage) ซึ่งเป็นขั้นที่เน้นเฉพาะลักษณะในสังคมเมืองหรือสังคมอุตสาหกรรม ทั้งนี้ปัจเจกบุคคลจะมีการแชร์ทักษะกัน ทั้งทักษะเกี่ยวกับอัตตาหรือตัวเอง และบุคคลอื่น ถ้าบุคคลเหล่านี้มีการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องก็จะก่อให้เกิดความสำเร็จกับกลุ่มอ้างอิงอย่างน้อยที่สุด ทักษะเหล่านั้นก็จะต้องกลับกลายเป็นทักษะบุคคลทั่วไปของปัจเจกบุคคล ซึ่งถูกนำไปใช้ในการเรียนรู้และเป็นทิศทางไปสู่อัตตาในกลุ่มนั้นๆ ความแตกต่างระหว่างทักษะและบุคคลทั่วไปนั้น ปัจเจกบุคคลจะนำมาจากกลุ่มหนึ่งๆ ที่ได้เรียนรู้และเป็นแนวทางที่ทำให้อัตตานั้นไม่ชัดเจน

ในการศึกษาคั้งนี้ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมกรรมทางการเมืองของชาวไทยมุสลิม ที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเฉพาะไม่เหมือนกับชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยเฉพาะความรู้สึกหรือความสำนึกเกี่ยวกับอัตตาหรือตัวตน อันเป็นผลมาจากกระบวนการสังคมกรรมทางการเมือง ซึ่งตัวตนหรืออัตตาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าวเป็นตัวตนในลักษณะ Me ตามทักษะของมีด การก่อเกิด Me เกิดขึ้นจากการได้รับการกระทำจากสมาชิกในสังคม โดยถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการสังคมกรรมทางการเมือง จึงทำให้เกิดเอกลักษณ์ หรือมีลักษณะเฉพาะทางการเมืองเกิดขึ้น ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ก่อให้เกิดอัตตา (Me) ทางการเมืองตามขั้นตอนการพัฒนาอัตตา (Me) ของมีด ซึ่งเริ่มตั้งแต่ขั้นเลียนแบบ ช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิด - 2 ปี ขั้นเล่น บทบาทสมมติ ช่วงอายุ 2-5 ปี ขั้นเล่นเกม ช่วงอายุ 6-12 ปี และขั้นตอนสุดท้ายคือ ขั้นกลุ่มอ้างอิง เป็นไปตามแนวคิดของชิบูตานิ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้จะต้องเป็นไปภายใต้เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมของสังคมไทยมุสลิม

6. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการศึกษาชุมชน

โดยทั่วไปแล้วคำว่า "ชุมชน" หมายถึง การรวมกันอยู่ของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่คนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อการผลิตจึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีองค์กรหรือสถาบันและกฎเกณฑ์ต่างๆ ดังนั้นในการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนจึงต้องศึกษาชุมชนในหลายๆ มิติ และมีวิธีการศึกษาที่หลากหลาย ดังที่ แซนเดอร์ส (Sanders, 1975 : 20-42) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาชุมชนว่าสามารถที่จะศึกษาได้ในหลายระดับ ระดับที่ง่ายที่สุดก็คือการสังเกตเกี่ยวกับบุคคลและการตีความปัจเจกชนและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเขา ระดับที่สองเป็นระดับที่เป็นการสำรวจด้วยตัวเองในการสำรวจด้วยตัวเองจะเกี่ยวกับกลุ่มประชากรต่างๆ ในท้องถิ่นที่มีปัญหาที่หลากหลายที่เกิดขึ้นบ่อยๆ ซึ่งจะต้องเข้าไปศึกษาเพื่อแก้ปัญหา ส่วนระดับที่สาม เป็นระดับที่ใช้มากที่สุดในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ คือการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ในประเด็นที่เกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมและกระบวนการต่างๆ ของชุมชน แซนเดอร์ส ได้เสนอวิธีการศึกษาเชิงทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์ชุมชนทางด้านสังคมศาสตร์ (Theoretical Approaches to Community Analysis) ไว้ 4 วิธีการด้วยกันดังต่อไปนี้

1) วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพหรือเชิงคุณลักษณะ (The Qualitative Approach) : ชุมชนในฐานะที่เป็นที่อยู่อาศัย (The Community as a Place to Live)

วิธีการศึกษาชุมชนในฐานะที่เป็นที่อยู่อาศัยนี้หรือวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ชุมชนวิธีหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ในเรื่องคุณภาพหรือคุณลักษณะของที่อยู่อาศัยในชุมชน ซึ่งวิธีนี้ผู้วิจัยจะใช้เทคนิคทางสถิติและวิธีการต่างๆ เช่น การสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบสำหรับการประเมินวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน การศึกษาด้วยวิธีนี้จะเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) ตัวชี้วัดทางสังคมจะหมายถึงข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการวัดปัจจัยหรือเงื่อนไขทางสังคม ตัวชี้วัดทางสังคมนี้อาจจะเป็นการวัดทั้งเงื่อนไขของบุคคลและสังคมที่เป็นรูปธรรมหรือสังเกตได้ (Objective) เช่น สุขภาพ การศึกษา อาชญากรรม เป็นต้น กับการรับรู้ที่เป็นประสบการณ์ของชีวิตที่มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือสังเกตไม่ได้ (Subjective) เช่น ความพอใจ ภาวะแปลกแยก เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาด้วยวิธีนี้จึงให้ความสนใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ตัวชี้วัดทางสังคมวัดระดับของชุมชน

2) วิธีการศึกษาเชิงนิเวศวิทยา (The Ecological Approach) : ชุมชนในฐานะที่เป็นหน่วยพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (The Community as a Spatial Unit)

วิธีการศึกษาเชิงนิเวศเป็นวิธีการหนึ่ง ที่เน้นการศึกษาทางด้านนิเวศวิทยาสังคม หรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่นการศึกษา ลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ และลักษณะประชากรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับลักษณะของพื้นที่ ในชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันก็ย่อมที่จะทำให้ลักษณะทางสังคมแตกต่างกันไป เช่น การศึกษาของสวีทเซอร์ (Sweetser) ที่พบว่า ลักษณะทำเลที่ตั้งทางกายภาพมีอิทธิพลต่อ ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในแต่ละชุมชน นอกจากนี้ก็มีการศึกษาของ บอสคอฟฟ์ (Boskoff) ที่เน้นศึกษาลักษณะ 3 ประการที่สำคัญคือ 1. การกระจายตัวของ กลุ่มและกิจกรรมต่างๆ ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ (The Spatial Distribution of Group and Activities) 2. ธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนรอง (Sub-Areas) รวมทั้งลักษณะการแบ่งหน้าที่การงานตามโครงสร้างสังคมประชากร (The Nature of the Interrelations Between and Among Sub-Areas in an Overall Sociographic Division of Labor) 3. เงื่อนไขหรือปัจจัยในการปรับตัวของชุมชนรอง (The Condition of Factor in Adjustment to Sub-Areas) สำหรับการศึกษาทางนิเวศวิทยาไม่ใช้วิธีการศึกษาทางด้านประชากรเพียงอย่างเดียวเพื่อวิเคราะห์ชุมชน แต่จะใช้ข้อมูลทางประชากรเชื่อมต่อกับลักษณะของพื้นที่เพื่อการวิเคราะห์มากกว่าการใช้ข้อมูลประชากรเพียงอย่างเดียว

3) วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (The Ethnographic Approach) : ชุมชนในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (The Community as a Way of Life)

วิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นวิธีการศึกษาที่นักสังคมศาสตร์โดยเฉพาะ นักมานุษยวิทยาใช้ในการศึกษาชุมชน เช่น การเรียนรู้ภาษาของชุมชน การอาศัยอยู่ในชุมชน เป็นเวลาหนึ่งปีหรือมากกว่า รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อเฝ้าติดตามพฤติกรรมของประชาชนภายใต้เงื่อนไขหรือสภาพที่แตกต่างกันในการดำเนินชีวิต วิธีการศึกษาลักษณะนี้มีเป้าหมายที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทุกๆ ด้านหรือวัฒนธรรมทั้งหมดโดยไม่พิจารณาเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และลักษณะทางด้านประชากรและสิ่งที่ศึกษาจะต้องครอบคลุมวิถีชีวิตในทุกๆ ด้าน ดังนั้นวิธีการศึกษานี้จึงเป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาเข้าไปอยู่ในชุมชนเพื่อสังเกตลักษณะความเป็นอยู่ ตลอดจนกิจกรรมและสถาบันต่างๆ ในชุมชนแล้วนำมาบรรยายลักษณะการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้าน เพื่อให้เห็นสภาพชุมชนนั้นๆ โดยสมบูรณ์

4) วิธีการศึกษาเชิงสังคมวิทยา (The Sociological Approach) : ชุมชนในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Community as Arena of Social Interaction)

วิธีการศึกษาเชิงสังคมวิทยา เป็นวิธีการศึกษาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อที่จะให้เห็นถึงลักษณะชุมชน วิธีการศึกษานี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของการปฏิสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับ การติดต่อสื่อสาร (Communication) การหน้าที่ (Function) และพลวัตรหรือเปลี่ยนแปลง (Dynamics) เพราะการติดต่อสื่อสารทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มโดยบุคคลจะให้ความหมายต่อสัญลักษณ์ (Symbol) ในการปฏิสัมพันธ์กัน นอกจากนี้การปฏิสัมพันธ์ในชุมชนนั้นจะเกิดขึ้นในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น การร่วมมือ (Cooperation) การรวมตัว (Amalgamation) การแข่งขัน (Competition) การผสมกลมกลืน (Assimilation) การขัดแย้ง (Conflict) และการประนีประนอม (Accommodation) ลักษณะต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นสถานการณ์เดี่ยว (A Single Situation) วิธีการศึกษาเชิงสังคมวิทยามีประเด็นที่ให้ความสนใจ 3 ประเด็นด้วยกันคือระบบสังคม (Social System) ความขัดแย้งทางสังคม (Social Conflict) และสนามทางสังคม (Social Field) ระบบสังคมเป็นการมองชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนของการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน โดยการวิเคราะห์ระบบในส่วนที่เป็นโครงสร้างและหน้าที่ เช่นระบบครอบครัว ส่วนความขัดแย้งทางสังคมมองชุมชนในลักษณะความขัดแย้งทางสังคมในชุมชน เป็นการมองชุมชนในลักษณะที่เป็นการกระจายทรัพยากร ความมั่งคั่ง อำนาจและเกียรติยศที่ไม่เท่าเทียมกันจนเกิดความขัดแย้งขึ้น สำหรับสนามทางสังคมเป็นการมองชุมชนในฐานะที่เป็นสนามของการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะเข้าใจได้ก็ด้วยการดูที่การกระทำ ซึ่งจากแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการศึกษาชุมชนทั้ง 4 วิธีของแซนเดอร์ ผู้วิจัยจะนำไปพิจารณาประยุกต์ใช้ในวิธีการศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสังคมกรรมทางการเมืองหรือสังคมประกิตทางการเมือง หรือการอบรมกล่อมเกลாதองการเมืองในสังคมไทยมีหลายผลงานด้วยกัน นับตั้งแต่ประมาณปี 2519 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันผลงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งให้ความสนใจทัศนคติ บุคลิกภาพ ค่านิยม หรือวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากสังคมกรรมทางการเมือง ดังเช่น ผลงานวิจัย

ของ มนูญ ศิริวรรณ (2519) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ไกรวุธ จิระบุตร (2520) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย นเรศ ปิยะพันธุ์ (2524) ศึกษาค่านิยมทางการเมืองของครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ นพดล มหาวิริยะกุล (2525) ศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาคณะในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง และทรงพล สวาสดิ์ธรรม (2526) ศึกษาสังคมประกิตการเมืองของเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉพาะนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกหลายผลงานซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

มนูญ ศิริวรรณ (2529) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองและลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในอดีต เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสารและใช้แบบสอบถาม จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยประกอบด้วย วัฒนธรรมย่อย 2 รูปแบบคือ วัฒนธรรมทางการเมืองดั้งเดิม ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ อำนาจนิยมและอิสระนิยม วัฒนธรรมการเมืองทั้งสองรูปแบบนี้เป็นผลมาจากกระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน แบบแรกเป็นผลมาจากกระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม ซึ่งถ่ายทอดมาหลายร้อยปีโดยไม่ขาดตอน ส่วนแบบที่สองเป็นผลมาจากการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ผสมกับการปฏิรูปและการขยายตัวของระบบการศึกษาสมัยใหม่ ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2519) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของครูในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติทางการเมืองของครูว่า มีความสอดคล้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ ในฐานะที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองให้แก่เด็ก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผลการศึกษาพบว่า ครูไทยส่วนใหญ่มีทั้งวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการในระดับปานกลาง และยังพบอีกว่าระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 2 แบบ แต่ไม่สำคัญมากนัก เพศก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ไม่มากนัก แต่เพศไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ

วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวาน (2520) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย กรณีศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เพื่อดูว่า นักศึกษาในระดับปริญญาโทส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการ 2 ลักษณะ คือ วิจัยเอกสารและวิจัยสนาม สำหรับการวิจัยสนามใช้

แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาปริญญาโทมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม คือ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับสูง และมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการในระดับกลางค่อนข้างสูง และมีระดับความสำนึกในหน้าที่พลเมืองสูง นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ความแตกต่างในเพศและสาขาวิชา มีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยและความสำนึกในหน้าที่พลเมือง

สมบัติ ช่างธัญวงศ์ (2520) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบอำนาจนิยม การวิจัยครั้งนี้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาพบว่าผู้นำเกษตรกรภาคกลางมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรืออำนาจนิยมในระดับกลางค่อนข้างสูงระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำเกษตรกรในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญคือ ระดับกลางค่อนข้างสูง และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในเขตชุมชนและนอกเขตชุมชนก็เช่นเดียวกัน ส่วนระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีตำแหน่งทางราชการไม่มี จะมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จากผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นอีกว่า ผู้นำเกษตรกรมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมระหว่างอิสระนิยม และอำนาจนิยม

มณฑล มือนันต์ (2521) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดสิงห์บุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลชั้นนำท้องถิ่นซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและใช้วิธีการไลเคิร์ตสเกล เพื่อคิดคำนวณความโน้มเอียงทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย บุคคลชั้นนำที่มีการศึกษาสูงและมีอาชีพรับราชการจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงในขณะที่บุคคลชั้นนำที่มีอายุมากมีการศึกษาดำและไม่รับราชการจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูง

อภิวัฒน์ พลสยาม (2529) ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของข้าราชการอำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าข้าราชการระดับอำเภอมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระดับใดและตัวแปรต่างๆ มีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างไร และลักษณะตำแหน่งหน้าที่ราชการมีผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างไร การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ไคสแควร์ หาค่าร้อยละ และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์อย่างมีเงื่อนไขจากการศึกษาพบว่า ข้าราชการระดับอำเภอมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ในระดับปานกลางค่อนข้างสูงและความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ พบว่า เพศ อายุ และอายุราชการไม่มีความ

แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยเปรียบเทียบของข้าราชการระดับอำเภอ พบว่า ครูมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ข้าราชการพลเรือน ส่วนข้าราชการตำรวจต่ำสุด

วัชรินทร์ ชาฤทธิศิลป์ (2530) ศึกษาวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมของนักศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุของนักศึกษา ชั้นปีที่ศึกษา ภูมิภาคของนักศึกษา รายได้ครอบครัวต่อเดือน อาชีพบิดามารดา สังคมประกิดและสังคมประกิดบางแง่มีความสัมพันธ์หรือไม่กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษา ซึ่งใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลจากการศึกษาพบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษา ซึ่งใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลจากการศึกษาพบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูงกว่าเพศชาย และเมื่อมีอายุสูงขึ้น ศึกษาชั้นสูงขึ้นทัศนคติทางการเมืองในบางแง่ พบว่ามีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมเพียงลักษณะเดียวคือ นักศึกษาหญิงที่คิดด้านความเห็นของบิดามารดา จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูง

ไกรวูช จิระบุตร (2520) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาค้นหว่านิสิตนักศึกษาไทยโดยส่วนรวม มีวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ การมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความสำนึกและความเชื่อมั่นในหน้าที่พลเมืองและความกระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและทัศนคติที่ไม่เป็นเผด็จการหรือไม่ และยังศึกษาถึงปัจจัยตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา สาขาวิชามีความสัมพันธ์อย่างไรกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเอื้ออำนวยต่อการปกครอง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า นิสิตนักศึกษาไทยโดยทั่วไปมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีสำนึกและความเชื่อมั่นในหน้าที่พลเมืองและความกระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองแบบเผด็จการในระดับต่ำ นิสิตนักศึกษาชายมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีสำนึกและความเชื่อมั่นรวมทั้งการกระตือรือร้นมากกว่านักศึกษาหญิง นักศึกษาซึ่งมีการศึกษาสูงยิ่งมีความสำนึกและความเชื่อมั่นในหน้าที่พลเมืองและความกระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น แต่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและเผด็จการลดลง นิสิตนักศึกษาในสาขาสังคมศาสตร์จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความสำนึกและความเชื่อมั่นในหน้าที่ทางการเมือง และความกระตือรือร้นเข้ามีส่วนร่วมมากกว่านักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์

สมพงษ์ ไหมวิจิตร (2520) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย และศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักเรียนนายร้อย การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยไคสแควร์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับชั้นเรียนและอาชีพของบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย

บุญฤทธิ์ แสนพาน (2528) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของผู้นำสหภาพแรงงานไทย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพิจารณาถึงทัศนคติในแง่อำนาจนิยมและประชาธิปไตย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสหภาพแรงงานในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะมีทัศนคติในลักษณะกึ่งอำนาจนิยมกึ่งประชาธิปไตย และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเมืองการปกครองของไทย และยังพบอีกว่า ผู้นำที่มีการศึกษาค่ำจะมีทัศนคติในแง่อำนาจนิยมมากกว่าผู้นำที่มีการศึกษาสูงกว่า ผู้นำที่มีรายได้สูงจะมีทัศนคติที่ส่งเสริมประชาธิปไตยมากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ และยังมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงยิ่งมีทัศนคติในทางส่งเสริมประชาธิปไตยมากขึ้นด้วย และไม่มีความแตกต่างในเรื่องทัศนคติทางการเมืองระหว่างผู้นำที่มีอายุต่างกัน

สุรจิตร ยนต์ตระกูล (2537) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง เพื่อดูว่าทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครองมีทัศนคติทางการเมืองอยู่ในระดับใดทั้งในแบบประชาธิปไตยและเผด็จการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติร้อยละ และไคสแควร์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม จากการศึกษาพบว่า ข้าราชการกรมการปกครองกลุ่มดังกล่าวมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางและต่ำ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของระดับทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครองกับตัวแปรอิสระ พบว่า ตัวแปรในส่วนของพื้นที่ที่รับราชการและอายุราชการมีความสัมพันธ์กับระดับทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครองอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนตัวแปร ตำแหน่ง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้รวม ไม่มีความสัมพันธ์

นเรศ ปิยะพันธ์ (2524) ศึกษาค่านิยมทางการเมืองของครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมทางการเมืองของครูผู้สอน โดยพิจารณาถึงปัจจัยภูมิหลังของครู อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และการเลือกอ่านหนังสือกับปัจจัยที่เกี่ยวกับบิดามารดาของผู้สอน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู สถานภาพการสมรส และอาชีพ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แล้วนำมาจำแนกตามปัจจัยที่ศึกษาด้วยค่ากลางเลขคณิต ความ

ตลาดเคลื่อนมาตรฐานและการวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายปัจจัย ผลจากการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่มีแนวโน้มค่านิยมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพศชายในวัยหนุ่มที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงและสนใจเลือกอ่านสารคดี ระดับการศึกษาและองค์ประกอบปัจจัยระหว่างเพศ อายุ และการเลือกอ่านหนังสือมีอิทธิพลทำให้ ค่านิยมทางการเมืองของครูผู้สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

นพดล มหาวิริยะกุล (2525) ศึกษาบุคลิกภาพทางการเมือง ของนักศึกษาใน วิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษา ครูในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงโดยนำตัวแปรระดับชั้นปี กลุ่มวิชาเอก เพศ และประสบการณ์ รับราชการ มาพิจารณาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูลด้วยการทดสอบไคสแควร์และวิเคราะห์ความแปรปรวนผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาครู มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยมและมีความแตกต่างระหว่าง บุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูแต่ละชั้นปี แต่ไม่สามารถยืนยันความแตกต่างระหว่าง นักศึกษาครูที่เคยรับราชการกับไม่เคยรับราชการ รวมทั้งไม่สามารถยืนยันความแตกต่างระหว่าง นักศึกษาในกลุ่มวิชาเอกต่างกัน เมื่อพิจารณาระหว่างเพศชายและหญิง ปรากฏว่า เพศหญิง มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าเพศชาย และยังมีข้อที่น่าสังเกตคือ นักศึกษาครูประมาณครึ่งหนึ่งมีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบลัทธิ

พรรคนี้ ปัจจุบันนี้ (2519) ศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย ทหารบกไทย บุญชาติ พรหมพูล (2520) ศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ อากาศไทย สนิท จรอนันต์ (2533) ศึกษาการอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียน นายเรือไทย โดยมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายๆ กัน คือ ต้องการศึกษาทัศนคติและวัฒนธรรมทาง การเมือง อันเป็นผลมาจากการอบรมและเรียนรู้ทางการเมือง การศึกษาครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ประชากรเหล่านี้จะมีการเรียนรู้ทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองในลักษณะอำนาจนิยมหรือเผด็จการมากกว่าประชาธิปไตย ทั้งนี้เป็น ผลมาจากลักษณะการอบรมและเรียนรู้จากเนื้อหาหลักสูตรของสถาบันการศึกษานั้นๆ

สายทิพย์ สุกดีพันธ์ (2524) ศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย โดย ศึกษากรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษา เรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนในแง่ของความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพ ทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมืองและความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ ของรัฐบาล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วย

การทดสอบไคสแควร์และหาค่าเฉลี่ยร้อยละ จากผลการศึกษาพบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยเฉลี่ยมีระดับความสนใจทางการเมืองค่อนข้างต่ำ มีระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองค่อนข้างสูงและมีความไว้วางใจทางการเมืองในระดับปานกลาง เพศไม่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและระดับความรู้มีประสิทธิภาพทางการเมืองแต่มีอิทธิพลต่อความไว้วางใจทางการเมือง ในขณะที่ระดับชั้นเรียน อายุมีอิทธิพลต่อความสนใจ ความไว้วางใจ และระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองไม่มีอิทธิพล

ทรงพล สวาสดีธรรม (2528) ศึกษาสังคมประกิตทางการเมืองของเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉพาะนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลาซึ่งมีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองและความไว้วางใจทางการเมือง โดยนำตัวแปรเพศ ศาสนา ระดับชั้นเรียน อาชีพบิดา ฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดา ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาพิจารณาด้วย จากผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูทั้ง 2 แห่งนี้ นักศึกษามีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเฉลี่ยความสนใจทางการเมือง ปานกลาง ฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดามีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง แต่ไม่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกมีสมรรถนะและความไว้วางใจทางการเมือง ส่วนศาสนา ระดับชั้นเรียน อาชีพบิดา และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจ ความรู้สึกมีสมรรถนะและความไว้วางใจทางการเมือง

ปรีชา ธรรมวิหาร (2532) ศึกษาการกล่อมเกลாதทางการเมืองโดยผ่านหนังสือเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 มีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษากระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมืองในที่นี้คือ การปลูกฝังอุดมการณ์แก่นักเรียน โดยทำการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือเรียนที่ใช้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาจากการวิเคราะห์พบว่า นอกจากจะสอนความรู้ด้านอักษรวิธีและความรู้ด้านวิทยาการแล้ว ยังมีการอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนเกิดความรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การปลูกฝังให้เกิดความรักภักดีต่อชาติ" ที่มุ่งให้ผู้เรียนสำนึกความเป็นไทยและปลุกใจให้เกิดความรักหวงแหนชาติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ระบบการศึกษามีบทบาทในฐานะเป็นกลไกทางด้านอุดมการณ์ที่มุ่งหล่อหลอมกล่อมเกลายให้ผู้เรียนมีอุดมการณ์ที่ "จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์"

ศีกฤทธิ สวัสดิผล (2536) ศึกษาการเรียนรูู้ และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษากระบวนการเรียนรูู้ทางการเมือง

และความสำนึกทางการเมือง ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้า โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ความสำนึกและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าส่วนใหญ่มีความฝักใฝ่ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยระดับปานกลาง และนักเรียนนายร้อยที่มีการเรียนอยู่ในชั้นสูง และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงนอกจากนี้ ยังพบอีกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสำนึกทางการเมือง ของนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

อนุสรณ์ ดันโชติกุล (2540) ศึกษาความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมืองกรณีปัญญาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมือง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เป็นตัวแปรด้านสังคมและเศรษฐกิจของปัญญาชนมุสลิมกับระดับความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมืองว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยไคสแควร์และแกมมา จากการศึกษาพบว่า ความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมืองของปัญญาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในระดับปานกลาง ตัวแปรประสบการณ์การศึกษาจากต่างประเทศมีอิทธิพลต่อระดับความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมืองในขณะที่เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การเป็นสมาชิกกลุ่มการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการสื่อสารทางการเมือง ไม่มีความสัมพันธ์กับความไว้วางใจทางการเมืองและความแปลกแยกทางการเมือง เมื่อพิจารณาถึงระดับความแปลกแยกทางการเมืองได้แยกเป็นองค์ประกอบย่อย 4 ระดับ พบว่า ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ความรู้สึกไร้ความหมายทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และความรู้สึกโดดเดี่ยวทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

นอกจากงานวิจัยที่ได้กล่าวไปแล้ว ก็ยังมีงานวิจัยเกี่ยวข้องกับสังคมการเมืองอื่นอีกหลายชิ้นเช่น ผลงานวิจัยของพีรพัฒน์ พรศิริเลิศกิจ (2538) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองของชุดปฏิบัติการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน หรือนัสนัย ชื่นสโลมแสน (2539) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการส่วนกลางระดับ 6-7 ซึ่งผลงานเหล่านี้ก็มีผลการศึกษาเป็นในทิศทางเดียวกับงานวิจัยที่กล่าวไว้แล้ว

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับสังคมกรรมทางการเมืองในต่างประเทศมีหลายผลงานด้วยกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ซีเกลอร์ (Ziegler, 1980) ศึกษาบริบทของการพัฒนาสังคมกรรมทางการเมืองของเกษตรกรโซเวียต โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงตัวการของสังคมกรรมทางการเมืองต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อชาวนาวัลยูนของโซเวียต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากการศึกษาพบว่า ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มทำงาน เป็นตัวการสังคมกรรมที่สำคัญมาก ตัวการทั้งหมดจะช่วยให้เด็กปรับตัวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจโดยกระบวนการสังคมกรรม ส่วนการศึกษาในรูปแบบปกติ พบว่ามีความสำคัญในการสังคมกรรมน้อย นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างของทัศนคติทางการเมืองระหว่างวัลยูนในเมืองและชนบทไม่มากนัก

คอนเวย์, วิกคอฟฟ์, เฟลด์บอมและอะเฮิร์น (Conway, Wyckoff, Feldbaum and Ahern, 1981) ศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ในการสังคมกรรมทางการเมืองของเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาผลกระทบของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทัศนคติที่สนับสนุนระบบพรรคการเมืองและระบบการเลือกตั้งของเด็กในสหรัฐอเมริกา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ผลปรากฏว่า เพศ ระดับเกรดของเด็ก ไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และองค์ความรู้ในเด็ก นอกจากนี้ยังพบอีกว่า การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ของเด็กและองค์ความรู้ทางการเมืองของเด็กเกี่ยวกับกระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสนับสนุนพรรคการเมืองและการสนับสนุนระบบพรรคการเมืองมากกว่าวิธีการสอนในห้องเรียน การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ของพ่อแม่และระดับเกรดในห้องเรียน เมื่อพิจารณาตัวแปรที่เป็นตัวการของการสังคมกรรม ปรากฏว่า การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ของพ่อแม่มีผลทางอ้อมและมีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในขณะที่วิธีการสอนในห้องเรียนมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง การสนับสนุนพรรคการเมือง และระบบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อับบราฮัม (Abraham, 1982) ศึกษาอิทธิพลของพฤติกรรมการเลือกตั้งของบุคคลสำคัญต่อการสังคมกรรมทางการเมืองในเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์เกี่ยวกับอิทธิพลของพ่อแม่ กลุ่มเพื่อนและครูที่มีต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของเด็ก เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เด็กจำนวน 66 คน เกี่ยวกับความเอนเอียงในการเลือกตั้งและการรับรู้เกี่ยวกับความเอนเอียงทางการเมืองการเลือกตั้งของบุคคลสำคัญ ผลจากการศึกษาพบว่า พ่อแม่มีอิทธิพลอย่าง

มากต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งของเด็ก

กอทเซและนอร์วอล (Kotze and Norval, 1983) ศึกษาสังคมกรรมทางการเมืองกับวัฒนธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความแตกต่างของตัวการในการสังคมกรรมทางการเมืองของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากเด็กผิวขาว 285 คน ผิวดำ 220 คน ในโยฮันเนสเบิร์ก ออฟริกาใต้ ผลการศึกษาพบว่า

1) ในขณะที่พ่อแม่ของเด็กผิวดำมีการสื่อสารทางการเมืองน้อยกว่าพ่อแม่เด็กผิวขาว แต่เด็กผิวดำให้ความสนใจทางการเมืองมากกว่าเด็กผิวขาว

2) ระดับของถกเถียงทางการเมืองในเด็กผิวดำกับครูผิวขาวมีระดับสูงเช่นเดียวกับนักเรียนผิวขาวกับครูผิวขาว

3) กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อนักเรียนผิวดำมาก

นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างไม่มากนักระหว่างนักเรียนผิวขาวที่พูดภาษาอังกฤษและอัฟริกัน

แฮก (Hag, 1983) ศึกษาการศึกษาและแบบแผนที่เด่นชัดของความโน้มเอียงทางการเมือง : ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพ่อแม่ ครู นักเรียน และสื่อมวลชนในการสังคมกรรมทางการเมือง ระหว่างโรงเรียนของรัฐบาลและโรงเรียนชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ตำราเรียนไม่ทำให้ค่านิยมทางการเมืองเปลี่ยนแปลงและมีบทบาทในการสังคมกรรมทางการเมืองน้อย พ่อแม่และครูมีความรู้ทางการเมืองในระดับสูงกว่าในโรงเรียนชุมชนแต่มีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำกว่า ในขณะที่นักเรียนชุมชนมีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องทางการเมืองในระดับชัดเจนและปานกลางเหมือนพ่อแม่และครู ส่วนนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลจะเกี่ยวข้องทางการเมืองที่ไม่ชัดเจนเหมือนพ่อแม่และครู

ฟันเดอเบอร์ก (Funderburk, 1986) ศึกษาศาสนากับความชอบธรรมทางการเมืองและความรุนแรงของพลเมืองในเด็กและวัยรุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าศาสนาศาสนาเป็นตัวการในสังคมกรรมของเด็ก ซึ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางการเมืองหรือไม่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อทางศาสนามีความสัมพันธ์เกี่ยวพันต่อระบบการเมือง โดยเป็นทั้งสัญลักษณ์และกฎหมาย และมีขอบเขตน้อยกว่าอำนาจทางการเมือง ในทางตรงข้ามความเข้มแข็งของภาวระกิจศาสนามีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทางการเมืองในทางลบ ความเข้มแข็งของศาสนาจะสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเพิ่มขึ้นของอายุและชี้ให้เห็นอีกว่า ความเชื่อทางศาสนาที่หนักแน่นมั่นคงจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติ

ทางการเมืองด้วย

ออสตินและเนลสัน (Austin and Nelson, 1993) ศึกษาอิทธิพลของชาติพันธ์กับการสื่อสารในครอบครัวและสื่อในการสังคมนครทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูถึงอิทธิพลของสมาชิกกลุ่มชาติพันธ์และตัวแปรเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมของการสื่อสารในครอบครัวที่ส่งผลต่อความรู้ ความโน้มเอียงและประสิทธิภาพทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามผลการศึกษาพบว่า ชาติพันธ์สเปนมีความโน้มเอียงของการสื่อสารทางการเมืองในครอบครัวมาก แต่มีการสื่อสารระหว่างบุคคลน้อยและมีความรู้ทางด้านการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมืองน้อย ในขณะที่ชาติพันธ์อเมริกันมีการสื่อสารทางการเมืองในครอบครัวน้อย ด้วยเหตุนี้ วิทยุนี้ ซึ่งเลือกใช้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในวัฒนธรรมย่อยและวัฒนธรรมหลักสำหรับสังคมนครทางการเมืองของพวกเขา

บอยเซนและฟริตวูด (Booyesen and Fleetwood, 1994) ศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองในฐานะตัวการของสังคมนครทางการเมือง กรณีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางเชื้อชาติในแอฟริกาใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ทางการเมืองในแอฟริกาใต้ต่อทัศนคติทางการเมืองของคนผิวขาวโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนผิวขาวในมหาวิทยาลัยแรนด์แอฟริกัน (Rand Afrikaans University) ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติดั้งเดิมที่มันคงมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหลายมิติด้วยกันคือ ความคิดเห็นทางการเมืองของนักศึกษาเปลี่ยนไปสู่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากขึ้นและมีความเห็นอกเห็นใจสภาองเกรสแห่งชาติ นอกจากนี้ยังยอมให้มีการปฏิรูปสังคม ยอมรับในความคิดสติปัญญาของคนผิวดำมากขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ทางการเมือง ในช่วงเวลาดังกล่าว (1989-1991) ช่วยในการอธิบายได้ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ทางการเมือง สื่อมวลชน ทัศนคติทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับสังคมนครทางการเมืองอีกหลายผลงานด้วยกัน เช่น งานวิจัยของ เมอเรลแมน (Merelman, 1980) ที่ศึกษาครอบครัวกับสังคมนครทางการเมือง โดยการนำทฤษฎีปฏิวรรตนิยม (Exchange Theory) มาศึกษาหรือวาสเบิร์น (Wasburn, 1994) ที่ศึกษารูปแบบจำลองหลักสูตรชีวิตเกี่ยวกับสังคมนครทางการเมือง (A Life Course Model of Political Socialization) โดยมีเป้าหมายที่จะบูรณาการข้อค้นพบที่มีอยู่มากมาย โดยสรุปจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมนครทางการเมืองที่ได้กล่าวมาทั้งผลงานวิจัยภายในประเทศและผลงานวิจัยต่างประเทศ มีประเด็นที่น่าสนใจ ควรจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

- 1) จากผลงานการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับสังคมนครทางการเมือง

เมืองส่วนใหญ่เป็นการศึกษาผลของการสังคมนครณไม่ว่าจะเป็นการศึกษาค่านิยม บุคลิกภาพ พฤติกรรมทางการเมือง อาทิ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง ความโน้มเอียงทางการเมือง ความมีสมรรถนะทางการเมือง หรือศึกษาทัศนคติทางการเมืองในลักษณะที่เป็นทัศนคติแบบประชาธิปไตย อำนาจนิยม และเสรีนิยม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นผลมาจากการสังคมนครณทางการเมืองทั้งสิ้น

2) เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับตัวแปรที่นำมาศึกษาก็มีลักษณะที่เหมือนกัน เช่น เพศ การศึกษา อายุ รายได้ อาชีพบิดามารดา การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ความเข้าใจทางการเมือง หรือระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น ส่วนระเบียบวิธีการวิจัย ผลงานส่วนใหญ่ทั้งในและต่างประเทศใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณซึ่งเป็นการศึกษาแบบตัดขวาง (Cross Section) เกือบทั้งหมดโดยพิจารณาจากการใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ ซึ่งเป็นวิธีการทางด้านการศึกษาเชิงปริมาณ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการวิจัยดังกล่าวอยู่ในกระบวนทัศน์เชิงปริมาณหรือกระบวนทัศน์เชิงหน้าที่ (Functionalist Paradigm)

3) เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเกี่ยวกับสังคมนครณทางการเมือง พบว่าการวิจัยส่วนใหญ่ใช้กรอบแนวคิดการศึกษาในกรอบเชิงโครงสร้าง-การหน้าที่ และไม่มีกรอบแนวคิดของงานวิจัยใดที่อยู่ในกรอบเชิงปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ส่วนแนวโน้มและทิศทางของการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะผลงานวิจัยภายในประเทศส่วนใหญ่ยังวนเวียนศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจและเก็บรวบรวมข้อมูลแบบตัวขวาง

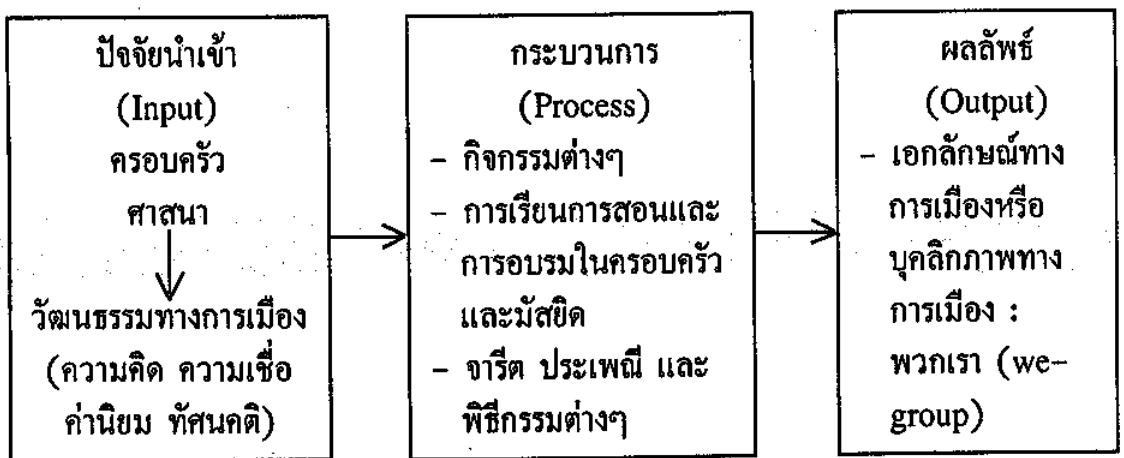
กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากตัวแบบและกรอบแนวคิดในการศึกษาสังคมนครณทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นของ ฮีตตัลและเฮส มิทเชลล์ หรือของอัลมอนต์ และเวอร์บา ต่างก็เสนอตัวแบบกระบวนการนำเข้าและส่งออก (Input-Output Conversion) โดยมองว่าในบรรดาหน้าที่นำเข้าของระบบการเมืองทุกระบบสังคมนครณทางการเมืองก็คือเป็นหน้าที่นำเข้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์และสร้างตัวแบบในการศึกษาสังคมนครณทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมในครั้งนี้ โดยมองว่าการสังคมนครณทางการเมืองก็เป็นกระบวนการนำเข้าและส่งออกเช่นเดียวกัน แต่ผู้วิจัยจะให้ความสนใจในตัวกระบวนการมากกว่าตัวนำเข้าและส่งออก ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยมองปรากฏการณ์ของการสังคมนครณทางการเมืองภายใต้กรอบแนวความคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม ซึ่งในตัวแบบดังกล่าวจะมีตัวการที่ทำหน้าที่นำเข้าที่

สำคัญ 2 ตัวการ คือ ครอบครัว และศาสนา ตัวการทั้งสองจะทำหน้าที่อบรมหล่อหลอมเกลตาทางการเมืองแก่สมาชิกทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม หรือทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกครอบครัวเป็นตัวการนำเข้าเพราะครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่มีความสำคัญที่สุดในการสังคมนครทางการเมือง ส่วนศาสนานั้นสำหรับสังคมมุสลิมแล้ว กล่าวได้ว่ามีลักษณะที่เป็นธรรมเนียมแห่งชีวิต ซึ่งกำหนดหลักการปฏิบัติไว้ครอบคลุมทุกด้านและสังคมมุสลิมยึดมั่นผูกพันต่อศาสนาเป็นอย่างมาก

สำหรับแนวคิดปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยมที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีสมมติฐานเบื้องต้นที่ว่า กระบวนการสังคมนครทางการเมืองเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น ในครอบครัวเกิดขึ้นภายใต้การปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ระหว่างพ่อแม่และลูก เป็นต้น และในกระบวนการดังกล่าวบุคคลที่ได้รับการสังคมนครทางการเมืองก็จะมีการพัฒนาบุคลิกภาพทางการเมืองจนก่อให้เกิดเอกลักษณ์หรือคุณลักษณะเฉพาะทางการเมือง ซึ่งการก่อเกิดเอกลักษณ์ทางการเมืองหรือบุคลิกภาพทางการเมือง ผู้วิจัยนำแนวคิดการก่อเกิดอัตตาและพัฒนาการอัตตาของมิดมาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ดังนั้นตัวแบบ (Model) หรือกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดไว้กว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 2 ตัวแบบหรือกรอบแนวคิดในการศึกษากระบวนการสังคมนครทางการเมือง

จากตัวแบบหรือกรอบแนวคิดดังกล่าว สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาการทำหน้าที่ของตัวการทั้งสอง คือ ครอบครัวและศาสนา เฉพาะช่วงอายุของเด็กตั้งแต่อายุ 0-15 ปี เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาหน้าที่ของสถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนาที่มีต่อกระบวนการสังคมกรรม
ทางการเมือง
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองของชาวไทยมุสลิม

ประพจน์หลักในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งประพจน์หลักไว้เป็นแนวทาง
ในการศึกษาดังนี้

1. สถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนาอิสลามมีหน้าที่ต่อกระบวนการสังคมกรรมทางการเมือง
ของชาวไทยมุสลิม
2. กระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองมีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดเอกลักษณ์หรือบุคลิกภาพ
ทางการเมือง

ความสำคัญและประโยชน์

1. ได้ทราบถึงหน้าที่ของสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนาที่มีต่อการสังคมกรรมทางการเมือง
ของสมาชิก
2. ได้ทราบถึงกระบวนการสังคมกรรมทางการเมืองของชาวไทยมุสลิม
3. เพื่อเป็นข้อมูลในการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางการเมืองของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะ
เกิดขึ้นในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกระบวนการสังคมนิยมทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมในชุมชนบ้านทุ่งมะปริง อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต (Observation) และการสัมภาษณ์ (Interview) ดังนั้นหน่วยของการวิเคราะห์และระดับของการวิเคราะห์ ได้แก่ สถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ไทยมุสลิม หมายถึง คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งในที่นี้หมายถึงชาวไทยมุสลิมในชุมชนบ้านทุ่งมะปริง อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล
2. ครอบครัว หมายถึง หน่วยสังคมที่เล็กที่สุด ซึ่งในที่นี้หมายถึงครอบครัวของชาวไทยมุสลิมในชุมชนบ้านมะปริง
3. ศาสนาอิสลาม หมายถึง ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว คือ อัลลอฮ์ และถือว่าท่านนบีมุฮัมมัด คือศาสนทูตของพระองค์ และมีคัมภีร์อัล-กุรอานและหะดีษ เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ
4. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีความรู้สึกร่วมกันและผลประโยชน์และบริการร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีการใช้ประโยชน์และบริการร่วมกัน ชุมชนในที่นี้หมายถึง ชุมชนบ้านมะปริง
5. ผู้นำทางศาสนา หมายถึง ผู้นำศาสนาอิสลามในระดับท้องถิ่นที่ประชาชนคัดเลือกให้ทำหน้าที่ อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน หรือกรรมการมัสยิด รวมถึงบุคคลที่ประชาชนยอมรับนับถือ เช่น โต๊ะครู เป็นต้น
6. ผู้นำตามธรรมชาติ หมายถึง บุคคลที่ประชาชนให้การยอมรับในการเป็นผู้นำของเขา โดย

ไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการหรือเป็นผู้นำทางการ

7. สังคมกรรม์ทางการเมือง หมายถึง กระบวนการหรือกลไกทางสังคม-วัฒนธรรมที่ช่วยให้สมาชิก (Individuals) ของกลุ่มหรือสังคมได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ แรงจูงใจ ลักษณะนิสัย และค่านิยมทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละระบบการเมือง

8. ตัวการ (Agents) หมายถึง กลุ่ม องค์กรหรือสถาบันต่างๆ ที่ทำหน้าที่อบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมืองแก่สมาชิกในสังคม สำหรับตัวการในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครอบครัว และ ศาสนา

9. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง วัฒนธรรมทางการเมือง อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองที่ตัวการนำเข้าสู่กระบวนการสังคมกรรม์ทางการเมือง

10. ผลลัพธ์ (Output) หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการสังคมกรรม์ทางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางการเมืองหรือบุคลิกภาพทางการเมือง

11. พวกเรา (We-Group) หมายถึง ภาพลักษณ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์หรือคุณลักษณะเฉพาะทางการเมืองของแต่ละกลุ่ม เช่น ประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย หรือเผด็จการในลักษณะต่างๆ อันเป็นผลมาจากสังคมกรรม์ทางการเมือง ซึ่งในที่นี้หมายถึงชาวไทยมุสลิม ที่มีวิถีชีวิตตามแบบอย่างอิสลาม และมีวัฒนธรรมทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมือง สอดคล้องกับบทบัญญัติในคัมภีร์อัล-กุรอาน และหะดีษ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้กระบวนการทัศน์เชิงตีความ (Interpretative Paradigm) ซึ่งมีประเด็นที่ควรทำความเข้าใจเบื้องต้น 3 ประการดังต่อไปนี้ (Weber, 1949 : 50-112 ; Burrell and Morgan, 1979 : 28-32 ; Ritzer, 1981 : 24-27)

1. ข้อเท็จจริงทางสังคม (Social Reality) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมหลากหลายมิติที่สังคมสร้างขึ้น (The Social Construction of Reality) โดยอาศัยสถานการณ์หรือเงื่อนไขทางสังคม-วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มหรือชุมชน/สังคม ข้อเท็จจริงทางสังคมตามนัยนี้ เป็นไปตามหลัก Verstehen คือ การหยั่งรู้ทำความเข้าใจข้อเท็จจริงทางสังคมโดยอาศัยการตีความ จากมุมมองหรือโลกทัศน์ของผู้กระทำ หรือผู้ถูกศึกษา (The Actor's Point of View) มิใช่จากมุมมองของผู้วิจัย

2. ระดับข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์ (The Level of Social Reality and Analysis) เน้นปรากฏการณ์ทางสังคมเชิงประจักษ์หรือท้าววิสัย ระดับจุลภาค (Micro-Objective Reality) และเชิงอัตวิสัยระดับจุลภาค (Micro-Subjective Reality) ข้อเท็จจริงตามนัยแรก หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรม การกระทำและการปฏิสัมพันธ์ (Patterns of Behavior, Action and Interaction) ส่วนข้อเท็จจริงตามนัยหลัง หมายถึง ระบบความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และปทัสถานที่ถูกสร้างขึ้นมาจากการนิยามสถานการณ์ทางสังคม (Social Construction of Reality)

3. วิธีการศึกษา (Methods) เน้นวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต (Observation) เป็นหลัก